

CÂTEVA CONSIDERAȚII PRIVIND TIPOLOGIA INFRACTORILOR

Stud. Cristina Ștefania BUCĂ

Coordonator: Lect. univ. dr. Carmen PÂRVULESCU

Universitatea „Tibiscus”, din Timișoara, Facultatea de Drept și Administrație Publică

Autorul de corespondență: Cristina Ștefania Bucă, b_cristina_stefania@yahoo.com

DOI: <https://doi.org/10.52744/CAPPS.2025.21>

REZUMAT: *Lucrarea analizează importanța tipologiilor infractorilor în criminologie și drept penal, evidențiind rolul acestora în înțelegerea comportamentului criminal și în elaborarea unor strategii eficiente de prevenire, sancționare și reintegrare socială. Tipologiile criminologice și psihologice permit clasificarea infractorilor după motivație, personalitate, frecvența faptelor, grad de pericolozitate și contextul social al comiterii infracțiunilor. Sunt prezentate modele teoretice moderne, precum drift theory și teoria alegerii raționale, alături de tipologii clasice ale infractorilor: pasional, ocazional, profesionist, recidivist, psihopat, politic, juvenil, de coloană albă sau virtual. Analiza subliniază rolul expertizei psihologice și psihiatrice în determinarea profilului infractorului și importanța acestei clasificări în individualizarea pedepsei, stabilirea măsurilor educative pentru minori, evaluarea riscului de recidivă și aplicarea măsurilor de siguranță. Totodată, lucrarea evidențiază utilitatea tipologiilor în ancheta penală, în proiectarea politicilor de prevenire și în sistemele moderne de probațiune, care adaptează intervențiile post-condamnare la particularitățile fiecărui tip de infractor. Prin abordarea sa interdisciplinară, lucrarea oferă o imagine complexă asupra fenomenului infracțional și asupra necesității unui răspuns juridic și social diferențiat.*

CUVINTE CHEIE: *tipologia infractorilor; criminologie; profil infracțional; comportament deviant; recidivă.*

I. IMPORTANȚA TIPOLOGIILOR INFRACTORILOR ÎN CRIMINOLOGIE

În încercarea de a înțelege fenomenul infracțional în complexitatea sa, criminologia a dezvoltat numeroase modele teoretice și instrumente de analiză. Dintre acestea, tipologia infractorilor ocupă un loc esențial, întrucât oferă o clasificare a celor care încalcă normele penale, în funcție de trăsăturile psihologice, comportamentale, sociale și contextuale. Această clasificare nu are doar o valoare teoretică, ci și una practică, contribuind la stabilirea unor măsuri eficiente de prevenție, sancționare și reintegrare socială.

Tipologiile infractorilor sunt utile în diverse domenii: în investigarea penală, în evaluarea riscului la recidivă, în stabilirea pedepselor, dar și în proiectarea intervențiilor post-condamnare. Fără o înțelegere clară a profilului infractorului, reacția socială riscă să fie uniformizată și, în consecință, ineficientă.

Necesitatea elaborării unor tipologii ale infractorilor derivă din nevoia de a înțelege cauzele criminalității și de a oferi un răspuns judiciar și social adecvat fiecărui tip de comportament deviant. Nu orice infractor acționează din aceleași motive sau în aceleași condiții sociale. De exemplu, infractorul pasional, determinat de efecte puternice și spontane, are o altă configurație psihologică și juridică decât infractorul

profesionist, care planifică minuțios acțiunea infracțională și o reiterează în scopuri materiale.

- Criminologia contemporană nu mai operează cu tipologii rigide, ci propune modele integraționiste. Acestea combină elemente din psihologie, sociologie, psihiatrie, economie și științe politice, pentru a explica mai complet cauzele criminalității.

- Un exemplu în acest sens este teoria derivelor temporare (*drift theory*) formulată de David Matza. El susține că tinerii nu adoptă în mod constant un comportament criminal, ci oscilează între conformism și deviant, în funcție de situațiile de viață. Astfel, un adolescent poate comite un furt minor sub influența grupului, dar fără a se transforma într-un infractor de carieră.

- Un alt model este cel al infractorului rațional, susținut de teoria alegerii raționale. Aceasta presupune că individul cântărește costurile și beneficiile unei fapte înainte de a o comite. În această viziune, prevenirea criminalității înseamnă descurajarea comportamentului infracțional prin măsuri eficiente (supravegherea, pedepse rigide și sigure etc.).

Tipologizarea infractorilor presupune un demers analitic ce urmărește încadrarea indivizilor care comit fapte penale în categorii relevante din punct de vedere științific și practic. Această operațiune nu este un simplu exercițiu de clasificare, ci un instrument fundamental pentru înțelegerea pericolozității sociale

a făptuitorilor și pentru stabilirea unor măsuri individualizate de prevenire, sancționare și reintegrare.

Din tipologia juridică, identificarea tipologiei unui infractor are consecințe directe asupra regimului sancționator. Codul penal român, prin instituții precum individualizarea juridică a pedepsei sau circumstanțele personale, recunoaște în mod implicit importanța diferențierii între categoriile de infractori. Un infractor ocazional, spre exemplu, nu ar trebui să fie sancționat la fel de sever ca un recidivist periculos. O astfel de abordare reduce riscul stigmatizării și favorizează reinserția socială. O bună înțelegere a tipului de infractor permite intervenția nu doar asupra faptei, ci și asupra cauzelor profunde care au condus la aceasta.

Tipologiile infractorilor îndeplinesc o serie de funcții esențiale:

- *Funcția explicativă*, prin identificarea trăsăturilor psihologice, sociale sau culturale care determină un anumit tip de comportament infracțional
- *Funcția predictivă*, prin evaluarea riscului de recidivă sau a gradului de pericolozitate socială
- *Funcția preventivă*, prin posibilitatea de a elabora politici penale diferențiate, în funcție de profilul infractorului
- *Funcția terapeutică*, în sensul în care sistemul de justiție poate interveni cu măsuri de reabilitare adecvate fiecărui profil individual.

Această abordare pluridisciplinară permite o înțelegere mai profundă a infracționalității, nu doar ca expresie a unei conduite ilicite, ci ca fenomen complex, cu rădăcini multiple și cu implicații sociale și juridice extinse.

II. TIPOLOGII CRIMINOLOGICE ȘI JURIDICE ALE INFRACTORILOR

Tipologiile criminologice reprezintă una dintre cele mai utilizate modalități de clasificare a infractorilor, având în vedere criterii precum mobilul faptei, frecvența comportamentului infracțional, gradul de pericolozitate socială sau contextul social și psihologic al comiterii faptei. Aceste clasificări sunt utile atât în plan teoretic, cât și în activitatea practică a organelor judiciare, contribuind la individualizarea măsurilor penale și post-penale:

Infractorul pasional - este caracterizat printr-o structură afectivă intensă, acțiunile sale fiind de regulă spontane și motivate de emoții puternice, cum ar fi gelozia sau furia. Nu are de obicei antecedente penale și manifestă remușcări după comiterea faptei. Din perspectivă juridică, astfel de infractori pot beneficia de circumstanțe atenuante, în special dacă demonstrează existența unei stări de tulburare emoțională puternică (ex. art. 75 lit. a Cod penal). [1]

Infractorul de carieră (profesionist) - este acea persoană care face din comiterea infracțiunilor un mod

de viață. Acest individ este recidivist, bine integrat în mediile infracționale și deseori afiliat unor grupări organizate. Comportamentul său reflectă o adaptare deliberată la viața infracțională, cu un grad ridicat de premeditare și rafinament în execuția faptei. De obicei, acest tip de infractor este obiectul unor măsuri de siguranță suplimentară, fiind considerat un pericol social deosebit. În dreptul penal român art. 43, alin. 1 Cod penal reglementează regimul recidivei, aplicabil acestui tip de făptuitor. [5]

Infractorul ocazional - nu are un caracter infracțional stabil și nu este animat de intenții infracționale constante. El comite fapta într-un context favorabil, accidental, fără o planificare anterioară. Acest comportament este întâlnit în rândul persoanelor care nu prezintă trăsături antisociale evidente, dar care pot ceda tentațiilor sau presiunilor externe. Justiția penală are tendința de a trata acest tip cu mai multă indulgență, întrucât se consideră că resocializarea acestuia este mai facilă. [2]

Infractorul psihopat - este caracterizat prin lipsa empatiei, comportament antisocial persistent și incapacitatea de a simți remușcări. Acestea este, în general, manipulator și poate disimula cu ușurință adevăratele sale intenții. Psihopatul infractor poate fi extrem de periculos, mai ales prin dificultatea de a-i anticipa comportamentul. În multe cazuri, acesta comite fapta cu sânge rece, fără remușcări, iar victimele pot fi alese în mod aleatoriu sau simbolic. Acești infractori sunt deseori implicați în infracțiuni grave (omoruri, tortură, violuri) și necesită evaluări psihiatrice riguroase. De asemenea, pot intra sub incidența art. 114 Cod penal (internarea medicală) în cazul diagnosticării cu tulburări grave de personalitate.

Infractorul politic - acest tip de infractor comite fapte prevăzute de legea penală nu din motive personale, ci pentru a influența politic regimul de guvernare sau ordinea constituțională. Infracțiunile politice, în sens strict, includ atentatele împotriva autorităților statului, trădarea, spionajul sau rebeliunea. În regimul democratic, linia de demarcație între infracțiune și protest legitim este delicată. Din acest motiv, infractorul politic este analizat și în funcție de contextul istoric și juridic.

Infractorul juvenil - este o categorie distinctă reglementată expres de legislația penală. Vârsta fragilă, instabilitatea emoțională și influența mediului familial sau al anturajului, joacă un rol esențial în determinarea comportamentului infracțional al minorilor. Codul penal român (art. 113 și următoarele) prevede o serie de măsuri educative, privative sau neprivative de libertate, în locul pedepselor clasice, în cazul minorilor. Politica penală contemporană pune accentul pe reeducare și reintegrare, nu pe sancțiune.

Infractorul de coloană albă (white-collarcriminal) - acest concept de infractor a fost introdus de sociologul Edwin Sutherland în 1939 și desemnează

persoanele din mediul profesional sau corporatist care comit infracțiuni economico-financiare, delapidări, evaziuni fiscale, abuz de serviciu, spălare de bani. Acest tip de infractor se bucură adesea de un statut social ridicat, ceea ce complică descoperirea și urmărirea penală. În România, asemenea infracțiuni sunt reglementate în Codul penal și în legislația conexasă - Legea nr. 241/2005 privind prevenirea și combaterea evaziunii fiscale, Legea nr. 656/2002 privind prevenirea spălării de bani.

Infractorul recidivist – este persoana care, după ce a fost condamnat definitiv, comite o nouă infracțiune, recidiva este considerată o formă agravantă a răspunderii penale, fiind sancționată mai sever conform art. 43 și art. 44 Cod penal. Recidiva poate fi postcondamnatorie sau postexecutorie, în funcție de momentul comiterii noii infracțiuni în raport de pedeapsa anterioară. Recidivistul presupune o personalitate infracțională consolidată, un grad mai mare de pericolozitate și o rezistență crescută la influențele resocializatoare.

Infractorul organizat vs. Infractorul izolat – infractorul organizat acționează în cadrul unor grupuri sau rețele, în mod structurat și cu scopul realizării unor beneficii materiale substanțiale, trafic de droguri, persoane, arme etc. Art. 367 din Codul penal român reglementează infracțiunea de constituire a unui grup infracțional organizat. Pe de altă parte, infractorul izolat acționează pe cont propriu, fără o structură de sprijin, de cele mai multe ori comițând fapte minore sau spontane.

Infractorul virtual (cybercriminal) – acționează în mediul digital, utilizând mijloace informatice pentru a comite infracțiuni precum: accesul ilegal la sisteme informatice, fraude bancare, etc. Acest tip de infractor poate opera la distanță, anonim, cu un grad înalt de sofisticare tehnologică, ceea ce îngreunează detectarea și funcționarea sa. Criminalitatea informatică este reglementată în legea nr. 161/2003, precum și în Convenția de la Budapesta privind criminalitatea informatică, ratificată de România.

Studiul psihologic și psihopatologic al infractorilor are ca obiect identificarea trăsăturilor de personalitate, tulburările psihice sau a mecanismelor cognitive și afective care stau la baza comportamentului infracțional.

III. TIPOLOGII PSIHOLOGICE ȘI ROLUL EXPERTIZEI ÎN STABILIREA PROFILULUI INFRACTORULUI

Spre deosebire de clasificările strict criminologice, care pun accent pe contextul și modul de operare al infractorului, tipologiile psihologice caută să explice de ce un individ ajunge să încalce legea în funcție de profilul său mintal.

Infractorul cu tulburări de personalitate – cuprinde indivizii care prezintă trăsături stabile și dezadaptative de personalitate, cum ar fi narcisismul patologic, paranoia, personalitatea borderline sau antisocială (psihopatie). În special, tulburarea de personalitate antisocială este frecvent întâlnită în rândul infractorilor violenți și recidiviști. Acești infractori manifestă lipsa empatiei, dispreț față de norme, impulsivitate și un nivel ridicat de agresivitate.

Infractorul cu tulburări psihotice – indivizii cu afecțiuni psihotice (schizofrenie, tulburări delirante, psihoze afective) pot comite fapte penale sub influența halucinațiilor sau a ideilor delirante. În aceste cazuri, discernământul poate fi grav afectat, ceea ce implică excluderea răspunderii penale conform art. 28 Cod penal.

Infractorul nevrotic – sunt caracterizați prin instabilitate emoțională, anxietate, sentimente de vinovăție sau depresie. Ei pot comite infracțiuni dintr-o dorință de auto-pedepsire, de obicei fără a fi conștienți de gravitatea faptelor. Deși comportamentul lor nu atinge pragul psihozei, ei necesită adesea intervenții psihologice specializate.

Infractorul imatur psihologic – prezintă o dezvoltare incompletă a mecanismelor de autocontrol, empatie și responsabilitate morală. Este des întâlnit în rândul adolescenților, dar poate fi întâlnit și la adulți cu retard mintal ușor sau dificultăți cognitive. Acțiunile infracționale ale acestor indivizi nu sunt întotdeauna motivate de intenții răuvoitoare, ci mai degrabă de influențe externe sau lipsa unei înțelegeri clare a circumstanțelor.

Infractorul cu inteligență superioară – aceștia sunt periculoși prin rafinamentul metodelor și prin capacitatea de a eluda autoritățile, pot planifica și executa infracțiuni complexe, cum ar fi fraude informatice sau infracțiuni economice, fără a manifesta tulburări psihice. Intervenția în astfel de cazuri presupune o analiză minuțioasă a profilului cognitiv și a motivațiilor individuale, mai degrabă decât a simptomelor patologice.

Rolul expertizei psihologice și psihiatrice este crucial în stabilirea tipologiei psihologice a infractorului. Aceasta este prevăzută de art. 184 și următoarele Codul de procedură penală, în vederea stabilirii discernământului și a eventualelor măsuri de siguranță.

Clasificarea infractorilor permite identificarea timpurie a factorilor de risc și aplicarea unor măsuri preventive personalizate. De exemplu, în cazul infractorului juvenil, se pot introduce programe educaționale, consiliere psihologică și implicare în activități extrașcolare pentru a preveni escaladarea comportamentului antisocial. Mai mult, analiza tipologică ajută la dezvoltarea unor politici penale diferențiate, în funcție de categoria de risc social.

Astfel, prevenția nu este aplicată generic, ci ținut, în funcție de profilul infractorului.

În ancheta penală, profilul infractorului contribuie la stabilirea modului de operare și la anticiparea comportamentului viitor. Profilarea psihologică, în special în cazul infractorilor psihopați, în serie sau sexuali, este un instrument tot mai frecvent utilizat în investigarea infracțiunilor grave. De exemplu, infractorii organizați pot fi depistați prin analiza structurii ierarhice și a rolurilor din cadrul grupării, în timp ce infractorii pasionali pot fi identificați prin legătura emoțională cu victima și prin natura impulsivă a faptei. Aceste diferențieri sprijină activitatea organelor de urmărire penală în stabilirea mobilului faptei, a gradului de pericolozitate și a probabilității recidivei.

Totodată, stabilirea corectă a tipologiei infractorului sprijină instanțele în aplicarea sancțiunii corespunzătoare gravității faptei și personalității infractorului. Infractorul ocazional poate beneficia de pedepse neprivative de libertate, în timp ce infractorul de carieră va necesita o pedeapsă mai severă și supraveghere îndelungată.

Reabilitarea infractorului este un obiectiv esențial al politicii penale moderne. Cunoașterea tipologiei contribuie la alegerea celor mai eficiente metode de intervenție post-sentință. În cazul infractorilor minori sau ocazionali, consilierea psihologică, educația, angajarea în muncă pot avea efecte remarcabile în prevenirea recidivei. În cazul infractorilor psihopați sau recidiviști, este necesar un control mai strict, programe de supraveghere și intervenții psihoterapeutice intensive.

Sistemele moderne de probațiune din România și din alte state europene au integrat aceste diferențieri în planurile de supraveghere, adaptând condițiile de executare a sancțiunilor alternative în funcție de tipologia infractorului.

CONCLUZII

Tipologiile infractorilor reprezintă un instrument indispensabil pentru înțelegerea comportamentului infracțional și pentru elaborarea unor politici eficiente de prevenire și sancționare. Ele permit individualizarea răspunsului penal, adaptarea intervențiilor de reabilitare și evaluarea corectă a riscului de recidivă. Abordarea interdisciplinară – criminologică, psihologică, sociologică și juridică – evidențiază faptul că infracționalitatea nu poate fi explicată printr-un singur factor, ci prin interacțiunea complexă a multiplelor dimensiuni ale personalității și mediului. Integrarea acestor tipologii în practica judiciară și în sistemele de probațiune contribuie semnificativ la creșterea eficienței politicilor penale moderne.

BIBLIOGRAFIE

- [1]. Boroi, A. & Rădulescu, O.. *Drept penal. Partea specială*. Editura C.H. Beck, București, 2022.
- [2]. Dobrinescu, A. *Drept penal – Repere criminologice*. Editura Hamangiu, București, 2019.
- [3]. Hotca, M. A.; Damaschin, M. *Noul Cod Penal. Comentarii pe articole*. Editura C.H. Beck, București, 2021.
- [4]. Voicu, A. *Criminalitate organizată*. Editura Universitară, București, 2018.
- [5]. Volonciu, N. *Tratat de drept penal. Partea generală și specială*. Editura Universul Juridic, București, 2020.